
SZÁSZ KEVE

Egy játékos humanista ekloga nyomában – Elias Corvinus: *Idyllion Amyntas*

Az európai költészetben az állatokkal kapcsolatos versek az antikvitásig visszavezethető hagyományon alapszanak. Az állatversek egy specifikus válfaja az állatsirató vers. Ebbe a hagyományba illeszkedik a 16. századi poeta laureatus, Elias Corvinus Idyllion Amyntas című zsengéje. Az eklogában Amyntas, a pásztor keresi, majd gyászolja keseregve eltűnt kutyáját, Lyciscát. A szerző az antik szerelmi költészetből vett különféle allúziók, például Ovidius Metamorphoséséből származó, tragikus szerelmesek sorsát idéző részletek segítségével többletjelentést ad a szövegnek. A kutyája után kesergő pásztor története mögött kibontakozik a kedvese után epekedő szerelmes képe.

Kulcsszavak: Elias Corvinus, *Carminum Libellus*, *Idyllion Amyntas*, humanizmus, ekloga, állatköltészet, kutya, Lycisca

Az antik költői műfajok közül a természet, a természetben élő ember és a kettejük viszonyának megéneklése a görög εἰδύλλιον, illetve latin megfelelője, az *ecloga* műfajának fő témája. A pásztori költemények hagyományába illeszkedik egy kevésbé ismert 16. századi humanista, a *poeta laureatus* Elias Corvinus (1537–1602) egy fiataalkori verse, az *Idyllion Amyntas* is. A szerző jelentősebb művei a *Carminum Libellus* (1556) és a *Poematum Libri Duo* (1586) című verseskötetek, amelyek közül a második sok tekintetben az első bővített, átdolgozott verziója. Corvinus harmadik jelentős műve a *Ioannis Hunniadae res bellicae contra Turcas* című panegyricus, amelyben Hunyadi János törökök elleni háborús tetteit énekli meg.¹

Az *Idyllion Amyntas* című pásztori költemény a szerző első verseskötetében, a Ioannes Georgius Romungiusnak ajánlott *Carminum Libellus*-ban (szerk. Philippus Ulhardus, Augsburg, 1556) található. Az egyetlen

---

¹ Corvinus két ízben maga is harcol a törökök ellen. Életéről és munkásságáról ld. BARLAY (1997), SÁRKÁNY (1937), SZÁSZ (2023).

kiadást megért verseskötet jórészt ismeretlen a kutatás számára, ami igaz a költő életművének szinte teljes egészére is. A *Carminum Libellus* Corvinus wittenbergi tanulmányai végén jelent meg, amikor a költő legfeljebb tizenkilenc éves lehetett. Az *Idyllion Amyntas* a kötet harmincnegyzet verse közül a negyedik helyet foglalja el. A szóban forgó ekloga minden bizonnyal iskolai gyakorlatként készült, s egyértelműen érződik rajta az iskolás alpműveltség. Corvinus művében főként a legismertebb szerzőktől, Vergiliustól és Ovidiustól merít. Jelen tanulmány az ekloga előképeinek elemzése mellett közli az eredeti latin szöveget, illetve a vers prózafordítását is.

Az állatsirató műfaji előzményei

Az *Idyllion Amyntas* című hatvannégy soros műben egy pásztor siratja eltűnt kutyáját. Nem tudni, hogy a Lycisca névre hallgató kutyának pontosan mi lett a sorsa, csupán annyi derül ki róla, hogy egy szép napon elcsatangolt, s már hosszú ideje senki nem látta. A pásztor a szeretett eb keresésére indul, majd, minthogy hosszú keresés után sem találja, halottnak gondolván kutyáját, gyászolni kezdi őt.

Állatok halálát megéneklő művekre már az ókorban is találunk példát, a motívum pedig újra és újra felbukkan az idők során. A következőkben négy példát hozok erre, amelyek a téma hasonlósága mellett keletkezési idejüket és jellegüket tekintve egymástól meglehetősen eltérő szövegek. Az első vonatkoztatási pontom valójában rögtön két költemény: Catullus híres verspárja Lesbia verebéről (Cat. 2 és 3). A madárka haláláról valójában csak a harmadik *carmen*ben van szó, de a két vers nem értelmezhető egymás nélkül. A szerző a halott madárka feletti gyászra szólítja fel a Venusokat és Cupidókat, valamint az egész embeberiséget. Az állat metaforaként alkalmazása és szeretővel való azonosítása olyan eszköz, amelyet Corvinus is használ versében.²

Második példánk, a *Testamentum Porcelli* egy 4. században keletkezett, ismeretlen szerző tollából származó szöveg, amely egy malac végrendeletét tartalmazza. A Marcus Grunnius Crocotta névre hallgató állatot a Saturnalián szolgálják fel a lakoma egyik fogásaként. A szöveg egy

---

² A versek allegorikus értelmezésének kérdésköréhez a teljesség igénye nélkül ld. JOCELYN (1980), HOOPER (1985), JONES (1998).

zsoldoskatona végrendeletének paródiája.³ A malac szétosztja családtagjai közt a tulajdonában lévő makkot és gabonatakarmányt, valamint rendelkezik arról is, hogy melyik testrészét kire hagyja. Füleit a süketekre, nyelvét az ügyvédekre és locsogókra, combjait a kolbásztöltőkre, farkát a kislányokra, patáit a tolvajokra stb. hagyományozza. E mű nélküli a (szerelmi) sirató vonásait.

Időben tovább haladva, a középkorban is találunk példát állatok halálával kapcsolatos művekre. A belga Sint Truiden kolostorának apátja, Theodorik valamikor a 11–12. század fordulóján versbe szedve emlékezett meg kutyája, Pitulus haláláról, és szólította fel az egész „kutyatársadalmat” a gyászra.⁴ A műből megtudhatjuk, hogy Pitulus egy ötéves, aprócska kutya volt, fehér pofácskájából ékkövekként ragyogtak ki szemei. Az állat részletekbe menő leírása a gazda és kutyája intim közelségét mutatja. Negyedik példám pedig az az *epitaphium*, amelyet három évszázaddal később, a 16. század elején X. Leó pápa írt kedves fehér ázsiai elefántja, Hanno halálára. Az állatot 1514-ben kapta a Medici pápa ajándékba I. Manuel portugál királytól.⁵ Hanno alig három évet élt a pápai udvarban, 1516-ban halt meg: a sírfelirat tanúsága szerint valamiféle torokbetegségben. Versében X. Leó megemlékezik arról, hogy az állat tizenkét pálmafa súlyát tette ki, valamint, hogy drabális külseje emberi érzésekkel bíró szívet takart.⁶ Az állatnak emberi tulajdonságokkal való felruházása és az ember hozzá való kötődése e rövid szöveg fő motívumai. Ez a néhány példa is mutatja, hogy mennyire változatos az állatsirató műfaja, mind a megénekelte állatok, mind a költeményekben megjelenő poétikai célok tekintetében. Az állatok sokfélesége mellett az egyes fajoknak is változatos poétikai alkalmazási lehetőségei vannak, hiszen a szimbólumok világában minden állat hordoz jó és rossz tulajdonságokat is.

A kutya Artemisz attribútumállata, s ezért pozitív értelemben a hűség, a bátorság, az okosság, az emlékezőképesség, az engedelmesség és állhatatosság, valamint az igaz barátság szimbóluma. Másfelől, negatív

³ OCD: *Testamentum Porcelli*, CHAMPLIN (1987).

⁴ RESNICK (2013).

⁵ Az elefánt történetéről részletesen ld. BEDINI (1997).

⁶ X. Leó apja, Lorenzo Medici annak idején szintén kapott egy egzotikus állatot egy uralkodótól. Az egyiptomi szultán, Abu Al-Nasr Sayf ad-Din Al-Ashraf Qaitbay 1487-ben egy zsiráffal ajándékozta meg őt. A zsiráf politikai és propagandában betöltött szerepéről ld. AXER (2023).

értelemben a hízelgés, az ellenszenv és az irigység jelképe. A görög szerzők közül például Arisztotelész (*Arist. Hist. an.* 6, 574a 17–575a 13) ír a kutyák különféle tulajdonságairól és szokásairól, valamint Xenophón (*Xen. Cyn.* 3–4) a vadászkutyaokról, kutyatartásról és a kutyával való vadászatról. A római irodalomban Plinius említi az állat eszességét, hűségét (*Plin. HN* 8, 145–146). Az első klasszikus mű azonban, amelyben egy kutya nagy szerepet kap, Homérosz *Odüsszeiája*. Mint emlékezhetünk, az eposzban Argosz, Odüsszeusz hűséges kutyája hús éven keresztül várja gazdája hazatérését, majd amikor ez bekövetkezik, az öreg eb elsőként ismeri fel, és megnyugodva jobblétre szenderül (*Hom. Od.* 19, 291–327).

Corvinus kutyasíratója

Amikor Elias Corvinus szóban forgó eklogájának szövegét megvizsgáltam, hogy van-e szövegszintű kötődése a fenti „elődökhöz”, nem jártam pozitív eredménnyel, az azonban kitűnt, hogy a költemény nagy mennyiségű átvételt tartalmaz klasszikus szerzőktől. Az elemzés során kiderült, hogy az elégia egyértelműen vergiliusi és ovidiusi alapokon nyugszik. Vergiliustól természetesen leginkább az *Aeneis*ből, illetve az *Eklogákból* találunk részleteket az *Idyllion Amyntasban*. Ovidiustól pedig főleg a *Metamorphoses*ből, a *Tristiából*, valamint a *Heroides*ből származó idézetekre bukkanunk. Sokkal kevésbé markánsan, de a műben megfigyelhető Silius Italicus és Seneca hatása is. A kölcsönzések tudatos megválasztása pedig arra enged következtetni, hogy az *Idyllion Amyntas* írója nem egyszerűen az ember és a kutya bensőséges viszonyát énekelte meg, hanem fordított egyet a történeten, és pásztorköltemény-paródiát írt.

Rögtön a hatvannégy soros mű első sorában megjelenik a pásztor kutyája, aki a Lycisca nevet viseli. Ez eszünkbe juttathatja Vergilius 3. eklogáját, hiszen annak 18. sorában találkozhatunk azonos nevű ebbel.

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum

Excipere insidiis, multum latrante **Lycisca**? (*Verg. Ecl.* 3, 17–18)

Kulcsfontosságú kiemelni, hogy nőstény kutyáról van szó, de a szuka kifejezést szándékoltnan kerülöm a szó negatív konnotációja miatt, amelynek latin megfelelője a *lupa* lenne. Az olvasás előrehaladtával egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a pásztor és a kutya viszonyát erősen szatirikus vagy allegorikus módon kell értelmeznünk.

A 7. sor *humida nox* kifejezését főleg Vergilius (*Aen.* 2, 8; 3, 198; 5, 738; 5, 835; 11, 200), illetve Ovidius használja gyakran (*Fast.* 2, 365; 6, 472; *Met.* 2, 143; 13, 413), más költőknél legfeljebb egyszer fordul elő a teljes ismert életművön belül. A 8. sor (*Candida sive dies noctis dimoverat umbram*) pedig minden bizonnyal a vergiliusi *Umentemque Aurora polo dimoverat umbram* (*Aen.* 3, 589; 4, 6), vagy *Tertia lux gelidam caelo dimoverat umbram* (*Aen.* 11, 210) sorok valamelyikének parafrázisa. Itt már rámutathatunk a paródiajelleg első megnyilvánulására: Corvinus (leginkább a mű első részében) a tárgyhoz képest emelkedettebb hangnemet, eposzi szövegátvételeket használ, szakadékot teremtve a nyelvezet és a téma között. A mű komolysága elinflálódik, amikor a költő egy kutyáját sirató pásztor történetét epikus stíluskészlet segítségével szólaltatja meg.

A 9. sorban tanúi lehetünk, ahogy az aggódó pásztor mindenhol keresi az eltűnt kutyát. Az itt szereplő *Per iuga, per valles, perque invia saxa, per arva* hosszas felsorolás két forrásból állt össze. Corvinus Ovidius *Metamorphoses*ének *per iuga, per valles, qua fors ducebat, euntem* (*Met.* 14, 423–425)⁷ és Vergilius *Aeneis*ének *perque undas superante salo perque invia saxa* (*Aen.* 1, 536) sorait ötvözte.

A 12. sor *quis te mihi casus ademit?* kérdés megfelelőjét ismét Ovidiusnál találjuk meg. A *Metamorphoses*ben, Pyramus és Thisbe történetében szerepel, amikor a lány zokogva és önmagát sanyargatva siratja halott kedvesét: „*Pyrame,*” *clamavit „quis te mihi casus ademit?”* (*Met.* 14, 137).⁸ A 13–14. sorban Amyntas hűtlenséggel vádolja meg Lyciscát, miközben szinte mint szerelmeséhez szól hozzá. Ez egyrészt azért fontos, mert e váddal Lycisca kutyamivoltának egyik leglényegesebb tulajdonságát, a hűségét kérdőjelezi meg. Másrészt ezen a ponton egy stílusváltásnak is tanúi lehetünk: az epikus hangvétel háttérbe szorul, és a szerelmi költészet szófordulatai kerülnek előtérbe. A 15. sor kezdetével (*Eheu quos gemitus, et quæ suspiria duco*) megegyező sorkezdetést találha-

⁷ Corvinus a fent említett részleten keresztül Canens mítoszát eleveníti fel, akinek férjét, Picust Circe harkállyá változtatta. A szerencsétlen feleség hat napon át keresi eltűnt házastársát, majd a Tiberis vizébe veti magát.

⁸ Pyramus és Thysbe története logikájában rímel Rómeó és Júlia esetére. A randevúra igyekvő Thysbét egy oroslán kergeti meg, s bár elkapni nem tudja, a fátylát széttépi véres fogaival. A ruhadarabot megtaláló Pyramus a vélt tragédia hatására kardjába dől, majd Thysbe az ifjú holttestét megtalálva követi őt a halálba.

tunk Statiusnál: *Eheu quos gemitus terris caelo que daturus* (Stat. Achil. 1, 66). A 16. sor *lacrymarum flumina* kifejezéséhez hasonló szókapcsolatot is egyedül Ovidius lírájában találunk: *lacrimae fluminis* (Ov. Her. 8, 60), *lacrimis flumina* (Ov. Met. 11, 44), illetve egy pseudo-ovidiusi műben *lacrimarum flumina* (*Epicedion Drusi* 225). A 17. sor megtévesztésig hasonlít a *Metamorphoses* 5. könyvének 444. sorára: [...] *natam/solis ab occasu solis quaerebat ad ortus* (Ov. Met. 5, 443–444).⁹

A nyelvezet megváltozása azonban korántsem véletlen. Corvinus a figyelemfelkeltő epikus szóhasználatról a szerelmi nyelvezetre való áttéréssel határozott célt követ. Ahogy a pásztor a kutyájához a továbbiakban először csak burkoltan, majd egyre nyíltabban – mint szerelméhez – szól, az olvasó előbb vagy utóbb elérkezik egy lélektani határhoz. Ekkor rádöbben, hogy a kutya valójában egy nő allegóriája, a pásztor álarca mögött pedig a szerelmi bánatát gyászoló szerző rejtőzik.

Itt kell kitérnünk arra is, hogy Corvinus a továbbiakban is kivétel nélkül tragikus végkimenetelű ókori szerelmi történetekből hoz idézeteket, amelyek a női fél számára minden esetben halállal vagy átváltozással végződnek. Véleményem szerint a gondosan megválasztott szenvedő női karakterek, és az, hogy a másik nem képviselőit egyáltalán nem szerepelteti allúziókon keresztül a szerző, az egyoldalúság eszközével arra mutat rá, hogy a szerelmi szenvedés nem válogat. Ebben az esetben ugyanis, az idézetekben felhozott antik hősnőkkel ellentétben most egy férfit ért utol.¹⁰

Ahhoz hasonlóan, ahogy a 18. sorban Amyntas elmondja, nem képes álmra hajtani a fejét nyugtalanságában, a leírásra használt *nocturnam captare quietem* kifejezés jelenik meg az *Appendix Vergiliana Cirisében*:¹¹

⁹ A részlet Proserpina elrablásának történetéből való, akit Hádész akarata ellenére lehurcol magával az Alvilágba, hogy a felesége legyen.

¹⁰ Hasonló módon antik szerelmi történetek hősnőit szólaltatja meg egyik főhősén keresztül Aeneas Silvius Piccolomini *De duobus amantibus* c. művében, ld. MÁTÉ (2018). Eurialus szerelme, Lucretia többek között az antik Lucretiát, Seneca Phaedróját, Ariadnét, valamint Didót szólaltatja meg. Bár bebizonyítani igen nehéz volna, de az Eurialus és Lucretia-történet óriási népszerűsége miatt egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy Corvinus találkozott a szöveggel, sőt, akár innen is meríthette az ötletet.

¹¹ A *Ciris* a megarai Scylla királylány történetét énekli meg. Scylla beleszeret a városát ostromló Minószba, s érzelmei oda vezetnek, hogy eláruja szülővárosát. Emiatt változtatják át büntetésből *ciris* madárrá az istenek.

Paulatim tremebunda genis obducere vestem
 Virginis et placidam tenebris **captare quietem** (App. Verg. *Ciris*, 339–340)

A 20. sorban Amyntas Lyciscát megszólítva elmondja, hogy gondolatai éjjel-nappal csak körülötte forognak, egyedül rá vágyik.

A Tu mihi cura die, tu noctis cura per umbras
 Te solum cupio, solumque tenere laboro. (20–21)

A sor tartalmában hasonló, sőt a sorkezdetet tekintve összecsengő *versus* találunk a *Heroides*-ben: **Tu mihi cura, Phaon! Te somnia nostra reducunt** (Ov. *Her.* 15, 123).¹²

Tíz sorral később, a 30. sor kezdetét olvasva hangsúlyozni kell, hogy a viszonylag gyakori *huc ades* kifejezést szerelmi kontextusban jellemzően a vágyott fél hívogatásának, az iránta való epekedés kifejezésére használják (pl. **Huc ades inque sinus, formose, relabere nostros!** [Ov. *Her.* 15, 93]). Más esetekben a kifejezés valamilyen felsőbb hatalom megidézésére szolgál (pl. **Huc ades atque audi placidus, Neptune, precantem!** [Ov. *Met.* 8, 595]), ami az adott kontextusban a szerelemnek, vagy a vágy tárgyának a szerelmesre gyakorolt, lényegében transzcendentális befolyására utal. Ez az a pillanat a versben, ahol már biztosan kimondhatjuk, hogy Lycisca (illetve a mögötte megbújó személy) már egyértelműen Amyntas szerelmének tárgyaként jelenik meg.

A 36. sor (*Et mea perpetuis sunt obruta pectora curis*) pedig az *Epistulae ex Ponto* egy sorának szinte szó szerinti átvétele, csak a szokatlan *liquefio* (megolvad) ígét cseréli ki Corvinus a kevésbé extravagáns *obruo* szóból képzett alakra: **Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis** (Ov. *Pont.* 1, 2, 53).

A következőkben (37–41. sorok) Amyntas tépelődése közben már a lehető legrosszabbra gondol: attól retteg, hogy a vakmerő Lycisca egy vadkan támadásának esett áldozatul: **Neve audax nimium frendenti occurreris apro** (39). Megjegyzendő, hogy e ponton a pásztor a kutyákra jellemző másik fontos tulajdonság meglétét vonja kétségbe Lyciscában, a bátorságét. Annyi a különbség, hogy a hűség–hűtlenség ellentéttel

¹² Egy újabb tragikus szerelmi történet elevenedik meg: Sapphó bánatában a tengerbe veti magát, miután az általa olyannyira szeretett Phaón visszautasításával kell szembenéznie.

szemben most a bátorság–vakmerőség páros esetében nem hiányról, hanem túlzásról van szó. A részleten egyértelműen kimutatható a sztoicizmus hatása, a sztoikus bölcsélet alapelve ugyanis a józan középút életfilozófiája, amelyet leginkább a horatiusi *aurea mediocritas* kifejezésen keresztül ismerhetünk. Ennek értelmében pedig egy erény, jelen esetben a bátorság túlzásba vitele (a vakmerőség) ugyanúgy jellemhiba, mint a hiánya (gyávaság).

A fent idézett sorban agyarátt csikorgató vaddisznó leírásához nagyon hasonlót találunk az *Ars amatoria* 1, 45-ben:

Scit bene venator, cervis ubi retia tendat,
Scit bene, qua **fre**ndens valle moretur **aper**; (Ov. *Ars am.* 1, 45–46)

Viszont ahogyan a vadkan a szerencsétlen kutya ágyékába(!) döfi agyaráit (*In tua vulnificos demersit ilia dentes*; 41), az már senecai megfogalmazás:¹³

Tunc vulnificos acuit dentes
Aper et toto est spumeus ore;
Tum silva gemit murmure saevo. (Sen. *Phaed.* 346–347; 350)

Ezt követően Amyntasból kitör a felismerés, ami eddig csak feltételezőként, ki nem mondott félelemként élt benne: soha többé nem fogja látni Lyciscát. Ezen elkeseredve felemlegeti az egykori közös vadászatoikat, és siránkozik, hogy Lycisca soha többé nem fog neki hűségesen vadat apportírozni. A pásztor ezzel a visszaemlékezéssel utal a kutya hűségére, és semlegesíti az első elkeseredésben rá mondott vádját hűtlenségéről, majd arról beszél, hogy ezután Lycisca nem fogja megvédeni vele együtt a nyáját, s így az eb bátorságának felemlegetésével ellensúlyozza másik korábbi, a kutya vakmerőségre vonatkozó vádját is. Amyntas végső elkeseredésében, ahogyan egy szerelmi csalódás vagy egy szakítás után, fel kíván hagyni a pásztorérettel, hiszen szabadulni kíván mindentől, ami őt a szeretett kutyára emlékezteti. Ezért arra szólítja fel juhait és kecskéit, hogy nézzenek más legelő, más pásztor után:

¹³ Seneca Phaedrája beleszeret mostohafiába, Hippolytusba, aki elutasítja közeledését. Phaedra dühében férjének, Theseusnak azt mondja, hogy Hippolytus volt az, aki őt megkörnyékezte. Theseus Neptunushoz fordul igazságért, aki megöli a fiút. Phaedra tette miatti szégyenében öngyilkos lesz.

Ite greges ovium tenerae nunc ite capellae,
Quaerite nunc alium, qui vos in pascua ducat. (50–51)

Az 50. sor egyértelműen a következő vergiliusi sorra rímel: *ite meae quondam felix pecus, ite capellae* (Verg. *Ecl.* 1, 74). Ám a pásztor elkeseredésében nem áll meg itt: arra jut, hogy már nincs semmi, ami miatt értelme lenne élnie, s úgy érzi, hogy legjobb lenne meghalnia.

Quid mihi iam misero tandem contingere posset,
Amplius ut cuperem **radiantis lumina** Phoebi
Aspicere, aut longam per tarras ducere vitam. (54–56)

A fenti részletben a ragyogó nap sugarainak leírására a *Tristiának* egy Caesart dicsőítő részletéhez igen hasonló kifejezést olvashatunk:

Denique cum meritis inpleveris omnia, Caesar,
Pars mihi de meritis una canenda fuit,
Uttque trahunt oculos **radiantia lumina** solis,
Traxissent animum sic tua facta meum. (Ov. *Trist.* 2, 323)

Az 58. sor (*Iam mihi iam videor tantis tabescere curis*) pedig minden bizonnyal a *Tristia* alábbi két sorának egybeolvasztásával jött létre: *at mihi iam videor patria procul esse tot annis* (Ov. *Trist.* 5, 10, 201), illetve *nolumus adsiduis animum tabescere curis* (Ov. *Trist.* 5, 1, 77).

A Corvinus által a Párkákra használt *triplices [...] sorores* (61) kifejezést szintén Ovidiusra vezethetjük vissza, aki a *Metamorphoses* 8, 451. sorában használja ezt a szófordulatot. A költemény végén Amyntas búcsúja Lyciscától (*Ergo vale dilecte canis, dilecte Lycisca*; 62) Echo Narcissustól való¹⁴ búcsúját idézi fel:

„Heu frustra **dilecte** puer!”, totidemque remisit
Verba locus, dictoque „**vale vale**” inquit et Echo. (Ov. *Met.* 3, 499–500)

Az allúzió által felidézett történet, ahol végső soron mindkét fél elpusztul, mert Narcissus és Echo is holtan végzi, arra enged következtetni,

¹⁴ Echo, a nimfa beleszeretett Narcissusba, aki egy átok miatt önmagába volt szerelmes, s Echóról tudomást se véve halt bele az önmaga iránti vágyakozásba. Echo pedig bánatában utánahalt, csak a hangja maradt meg belőle.

hogy ennek az eklogának a pásztor hőse, Amyntas is elveszett kutyája, vagyis szerelme után megy.

A kutyája elvesztése miatti fájdalomban elsorvadó (vagy esetleg öngyilkosságba menekülő?) pásztorról szóló ekloga, mint láthattuk, több szempontból is érdekes lehet az értő olvasó számára. Kiemelhetjük a mű paródia mivoltát, illetve Corvinus következetes allúziós játékát. Mint láttuk, a költő igen stílusos módon kreatív eszközként használja a gondosan kiválasztott szövegátvételeket, hogy többletjelentést vigyen a szövegbe, valamint további rétegeket hozzon létre benne.

Érdemként mutathatjuk fel nem utolsósorban a lélektani folyamatok kissé ironikus, de elegánsan finom ábrázolását. Corvinus ugyanis, ahogyan tapasztalhattuk, ügyes kézzel vezet végig minket egy szerelmi csalódás teljes lélektani görbéjén. Ennek első fázisa a másik után való egyre erősebb vágyódás, majd a féltékenység (*Quid iuvat [...] alias pecudes tutari, aliumque magistrum*, 13–14), valamint a másik által okozott fájdalom felemlegetése (*Eheu quos gemitus, et quae suspiria duco*, 15). Ezt követi a bizakodás, hogy hátha visszájára fordulnak a dolgok (*Chare Lycisca redi*, 28), illetve az erről való fantáziálás (*Tunc fugient lacrymae*, 31). Ennek helyét azonban ismét átveszi a reménytelenség (*Sed nihil efficio*, 33). Az önsajnálás pedig átalakul a másik féltésébe, sőt, túlféltésébe. Hiszen, ha mi nem leszünk ott a szeretett fél életében, egész biztos, hogy valami szörnyűség fog vele történni (*Eheu quam vereor ne te discerpserit ore*, 37). Ezután következik a folyamat fenntebb már tárgyalt szakasza, amely a helyzet megváltoztathatatlanságának belátásával kezdődik. Közben különböző képek villannak be a gyászolt kapcsolatból (42–47). Végül pedig, minthogy sikertelen traumafeldolgozásról van szó, visszatér az önsajnálás motívuma (48–49). A lélektani folyamat, illetve a vers a halál, vagy ha merészebb vagyok, az öngyilkosság gondolatával zárul.

Felhasznált irodalom

- AXER 2023 J. AXER, *The Humanistic Idea of an Imagined Map: The Case of the Medicis's Giraffe*, in: K. Tomaszuk (ed.), *Respublica Litteraria in Action: Travels – Maps – Itineraries*, Warsaw, 2023, 13–25.
- BARLAY 1997 BARLAY Ö. Sz., *Elias Corvinus és magyarországi barátai*, Magyar Könyvszemle, 4 (1997), 347–353.
- BEDINI 1997 S. A. BEDINI, *The Pope's Elephant*, Manchester, 1997.

- CHAMPLIN 1987 E. CHAMPLIN, *The Testament of the Piglet*, Phoenix, 41 (1987/2), 174–183.
- HOOPER 1985 R. W. HOOPER, *In Defence of Catullus' Dirty Sparrow*, Greece & Rome, 32 (1985/2), 162–178.
- JOCELYN 1980 H. D. JOCELYN, *On Some Unnecessarily Indecent Interpretations of Catullus 2 and 3*, The American Journal of Philology, 101 (1980/4), 421–441.
- JONES 1998 J. W. JONES, *Catullus' Passer as Passer*, Greece & Rome, 45 (1998/2), 188–194.
- MÁTÉ 2018 MÁTÉ Á., *Egy kora újkori sikerkönyv története: 15–16. századi szövegvariánsok és fordítások Eneas Silvius Piccolomini Historia de duobus amantibus című szerelmes regényéből*, Budapest, 2018.
- RESNICK 2013 I. M. RESNICK, *Good Dog/Bad Dog: Dogs in Medieval Religious Polemics*, Enarratio, 18 (2013), 70–94.
- SÁRKÁNY 1937 SÁRKÁNY O., *Ioannis Hunniadae res bellicae contra Turcas*, Lipcse, 1937.
- SZÁSZ 2023 SZÁSZ K., *Egy elfeledett panegyrikus előképei – Elias Corvinus: Ioannis Hunniadae res bellicae contra Turcas*, Antikvitás & Reneszánsz, 12 (2023/2), 19–38.

In the Footsteps of a Playful Humanist Eclogue – Elias Corvinus' *Idyllion Amyntas*

In European poetry, poems about animals have a tradition dating back to antiquity. Within this tradition, a specific subgenre can be identified, the animal lament. The pastoral eclogue Idyllion Amyntas by the poet laureate Elias Corvinus (1537–1602) fits into this tradition. In the eclogue, Amyntas, the shepherd, desperately searches for and mourns his lost dog, Lycisca. The author, borrowing quotations from ancient love poetry depicting tragic love stories, e.g. Ovid's Metamorphoses, transforms the shepherd's quest for an errant dog into a lament for a lost lover.

Keywords: Elias Corvinus, *Carminum Libellus*, *Idyllion Amyntas*, humanism, eclogue, pet poetry, dog, Lycisca

ELIAS CORVINUS: IDYLLION AMYNTAS

Forte Lycisca canis pastori gratus Amynte
 Perditus errabat, neque quisquam tempore longo
 Noverat an vivens aliis remaneret in oris,
 Mortuus an fuerit rapidarum preda ferarum.
 Nescius interea pastor lugebat in altis 5
 Montibus, et querulis implebat vocibus auras.
 Humida syderibus seu nox ornabat Olympum
 Candida sive dies noctis dimoverat umbram,
 Per iuga, per valles, perque invia saxa, per arva
 Voce canem tali moestus quaerebat ademptum. 10
 Heu dilecte canis, nimium dilecte Lycisca,
 Quae loca te retinent, quis te mihi casus ademit,
 Quid iuvat a domino longinquas cedere in oras,
 Atque alias pecudes tutari, aliumque magistrum.
 Eheu quos gemitus, et quae suspiria duco, 15
 Qualiaque effundo lacrymarum flumina postquam
 Solis ab occasu quaero te solis ad ortum.
 Non ego nocturnam possum captare quietem,
 Nec teneros ovium sub pabula ducere foetus,
 Tu mihi cura die, tu noctis cura per umbras, 20
 Te solum cupio, solumque tenere laboro.

Ipse ego pastores video quoscumque per agros,
 Sive viatores, quaero, num viderit ullus
 Per nemora aut montes, aut lata per arva vagentem.
 Cumque mihi e multis quod te conspexerit, unus 25
 Forte refert, baculum arripio, dictasque sub oras
 Accelero, et resonas bis vocibus impleo sylvae.
 Chare Lycisca redi, dominumque agnosce vocantem,
 Huc dilecte veni, tuus hic te provocat hospes,
 Huc ades et domino rursus te ostende gementi. 30
 Tunc fugient lacrymae, gemitus, tristesque querelae,
 Implebuntque meum foelicia gaudia pectus.

IDYLLION AMYNTAS – PRÓZAFORDÍTÁS

Egyszer Amyntas kedvenc kutyája Lycisca
Elveszve bolyongott, hosszú ideje senki sem
Látta. Talán életben maradt idegen vidékeken,
Vagy talán ragadozó vadak zsákmányává vált.
Eközben a pásztor kesergett a magas
Hegyekben, és panaszos hangjával betöltötte a levegőt.
Akár a harmatos éj díszítette csillagokkal az Olympost,
Akár fényes nappal űzte el az éj sötétjét,
Hegygerinceken, hegyen-völgyön, úttalan sziklákön, mezőkön át
Efféle szavakkal kereste eltűnt kutyáját:
„Jaj, szeretett kutyám, jaj, hõn szeretett Lycisca,
Ugyan hol maradsz, milyen nem várt balszerencse szakított el téged tőlem,
Miért jó neked, hogy gazdádtól távoli vidékekre indulsz
És más birkák, más mester mellé szegődsz?
Jaj, mennyit siránkozom, mennyit sóhajtozom,
S könnyek mekkora árját ontom, miután
Napnyugtától napkeltéig kereslek téged.
Éjjel sem száll álom a szememre,
A zsenge bárányt sem hajtom ki a legelőre,
Rád gondolk nappal, rád gondok az éj árnyai közt,
Egyedül utánad vágyódom, egyedül azért gyötrődöm, hogy
enyém lehess újra.
Bárkit meglátok a mezõn, akár pásztor,
Akár utazó, megkérdezem, nem látott-e
A berekben, a hegyeken vagy a tágas mezőkön kóborolni.
S ha egy is azt találja mondani a sok közül, hogy
Látott téged, botot ragadok és a mondott helyre
Sietek, s kiáltásaimat megkettõzi a visszhangzó erdõ.
Drága Lycisca, térj vissza, figyelj föl gazdád hívó szavára!
Gyere ide, kedves, itt vagyok, hívlak haza,
Jõjj, és jelenj meg ismét sóhajtozó gazdádnak!
Akkor elillannak majd a könnyek, a sóhaj, s a keserves sirámok,
És boldog örõm tölti majd be szívemet.

Sed nihil efficio, nil clamor ad aethera prodest,
 Verba leves venti iactant modo nostra per auras.
 Hinc dolor augetur lacrimae et suspiria crescunt, 35
 Et mea perpetuis sunt obruta pectora curis.
 Eheu quam vereor ne te discerpserit ore
 Terribili, nostris quae Bellua saevit in agris.
 Neve audax nimium frendenti occurreris apro,

Qui ventris rabie dudum stimulatus acerba 40
 In tua vulnificos demerserit ilia dentes.
 Heu mihi non lepores latis captabis in arvis,
 Nec volucres iaculis fixas, per flumina tranans
 Ore tuo ad dominum fidus portabis Amyntam.
 Non tu lanigeram perflorida pascua turbam 45
 Cum pastore suo poteris defendere posthac,
 Insidias contra furum, rabiemque luporum.
 Heu fera quam gratum rapuerunt fata ministrum,
 Quale bonum misero mors perdidit improba Amyntae
 Ite greges ovium tenerae nunc ite capellae, 50
 Quaerite nunc alium, qui vos in pascua ducat.
 Ipse ego pastoris munus vitamque perosus,
 Quaeram alibi victus, aliasque advertar in oras.
 Quid mihi iam misero tandem contingere posset,
 Amplius ut cuperem radiantis lumina Phoebi 55
 Aspicerere, aut longam per terras ducere vitam.
 Rumpite iam triplices quaeso mea stamina parce,
 Rumpite, et ad stygias miserum me trudite lymphas
 Iam mihi iam videor tantis tabescere curis.
 Aufugiunt vires cunctisque e corpore sensus, 60
 Quodque volo triplices rumpunt iam fila sorores
 Ergo vale dilecte canis, dilecte Lycisca
 Seu te vita manet, seu praeda optata ferarum
 Factus es, heu domino dolor exitiosus Amyntae.

De tehetetlen vagyok, kiáltásom egyáltalán nem hatja meg az eget,
Szavaimat a könnyű szél kergeti a levegőben.
Fájdalmam hát egyre nő, könnyem és sóhajom árad,
S a szüntelen bánattól megszakad a szívem.
Földjeinket egy fenevad dúlja, jaj, beleborzadok,
Nehogy szétmarcangoljon rettentő szájával!
Amilyen vakmerő vagy, még összeakaszkozsz az agyarárt
csikorgató vadkannal:
Bendője keserves dühvel jó ideje hajtja,
Még vékonyadba találja meríteni sebet ejtő agyaráit.
Jaj nekem, nem fogsz már nyulakat a tág mezőkön,
Sem nyíltól sebzett szárnyast nem hozol a folyón átúszva
Hűen a szádban gazdádhoz, Amyntashoz!
Nem védheted meg a gyapjas sokaságot
A virággal teli legelőkön pásztoroddal eztán
A tolvajok cselei és a farkasok haragja ellen!
Jaj, milyen kedves szolgát ragadott el tőlem a vad sors,
Nyomorult Amyntas: mekkora kincsét pusztította el a gonosz halál!
Menj, zsenge bárány-nyáj, most már menjetek, kecskék,
Most már keressetek mást, aki titeket a legelőre vezet!
Én bizony meggyűlöltem a pászoréletet és mesterséget,
Másutt nézek megélhetés után, más vidékre indulok.
Mi juthat még nekem nyomorultnak eztán osztályrészü, l
Hogy tovább vágyjak Phoebus ragyogó fényét
Látni, vagy hogy hosszan éljek még ezen a földön?
Törjetek össze, és taszítsatok, jaj nekem, az alvilág mocsaraiba!
Érzem, ahogy lassan elsorvaszt a mérhetetlen bánat,
Testemből kiszáll az erő és minden érzés,
És ahogy kívánom, a három nővér már elszakítja életem fonálát.
Hát Isten veled, drága kutyám, drága Lycisca,
Akár életben vagy, akár vadak vágyott zsákmánya
Lettél, jaj, Amyntas gazdád fájdalma halálos!